

גמרא בקדשי בדיק הבית – דמותין בגיזה, אלא קרא למעוטניה ממיוצא דלאשית הגז, מדרבנן – תירוץ הוא. היבא – דעבר ארענן וגו', אמניא: ליחייב – להכי אלא קרא. והא קדשה לה – והכי מיסק אדעמין דנחייב למיתב ליה מדי דהקדש, ולמה לי למעוטניה? כל הקדוש צעלי חייס טעון העמדה והערכה, היכא דלקדיש צהמה גופה. והיכי משכח לה דנחייב, דאליטריין קרא למעוטי, והא אחר שגזו אינו יכול להעמיד הגיזה? הניחא למאן דאמר – צתמורה (ל3,3). קדשי בדיק הבית לא היו בכלל כו' – אליטריין האי קרא ללא נימא ניפרוק ונימיב ליה. הכי גרסינן סלקא דעתך אמינא ליגזוז וליתיב ליה – כלומר, יגוזו לכחלה ולימיב ליה, דהא גז לא הקדיש. אי הכי – דנחון מגיזה אוקיממה מון מגיזה, שהא מותר לגזוה שהגיזה שלו – מאי דוחקן לאוקומה קדשי בדיק הציט, אפילו קדשי מוצב נמי ונדעבר וגו'? ומשני מכחש – הגיזה הניטלת מכחשת הנשר, ואסור לגזוה. אפילו הכי – דאמר "מון מגיזה" – קדשה נמי גיזה. דאלידי דקדושת הגוף חמורה, פשטה צלל המחזור זה. אכל קדושת דמיס, כגון קדשי בדיק הציט, מאי ללא חקדיש לא חקדיש. והלא במקדשים – כלומר, צתחלת הקדש האומר "רגלה של זו עולה" – כולה עולה. אף צתמורה, כשיאמר "רגלה של זו תמורה" – תהא כולה תמורה, ופליג אדרכי מאיר דאמר: און ממירין צאכין ולא צאכין צתלמין. וצפרק "צהמה המקשה" היא מפורשת. ואפילו לרבי מאיר דאמר אין כולה עולה – צפרק "צהמה המקשה" מייתי לה בגמרא. אכל צתמקדיש דבר שהנשמה תלויה בו, מוקמינן צתמורה דמודי רבי מאיר דקדשה כולה. רבא אמר – לא טריט לאוקומי מתימין צתמקדיש מון מגיזה וכחישמה, אלא צתמקדיש גיזה לצדה. וטעמא דמתנימין: לאו מ"גזו לאכין" לייף, דהכא לאכין הוא, אלא מדסמך נמינה לגיזה. סלקא דעתך אמינא ליפרוק וליתיב – קא משמע לן דאמר קרא "גז תמן" – מי שאינו ממוסר אלא גיזה ונתינה, והכא משום העמדה והערכה ליכא – די כמיצא העמדה, צתמקדיש צהמה עתמה כתיבא. השתא דאתית להכי – לא גרסינן, אלא צאנך – דמשמע מיעוטא, למאי אלא למעוטי שותפות גוי לצנן או שותפות ישראל לרבי אלעאי? ולא של שותפות – דרוש הכי: "לאנך" – המיוחד לך. למעוטי שותפות דגוי – אכל דשראל – "מיוחד לך" קרינא ציה, הוילא ונייה צני חיוב, וכל ישראל קרויס צלשון יחיד. ראשית הפסיק הענין – מדלא צתנייה צמד "ראשית", שמע מינה: לא איתקוש. הילכך, אליטריין דפרוטי צה מיעוטא לשותפות גוי.

תוספות

והא בעי העמדה והערכה – ואם תאמר: מה שייך העמדה והערכה בגיזה, דהוויא כמקדיש עצים ואבנים? ויש לומר: כיון שהיה מתחלה מחובר בבהמה שהיא בת העמדה והערכה, צריך העמדה והערכה. ואם תאמר: ולימא, כשהעמיד והעריך ואחר כך עבר וגזו ופדה! ויש לומר: דבשעת פדייה בעינן העמדה והערכה.

במקדיש גיזה עצמה – ורבי מני בר פטיש דלעיל אית ליה שפיר הך דרשא, אבל רבא לית ליה דרשה דרבי מני בר פטיש דפטר מקדיש בהמה חוץ מגיזה וכחישתה, מדבעי בסמוך: ואלא "צאנך" למאי אתא.

עיונים
 והא בעי העמדה והערכה עיקרו של ענין זה התבאר במסכת תמורה (ל6א). שנאמר בתורה בפירוש הקדשים "ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך אותה בין טוב ובין רע כערכך הבהן כן יהיה" (ויקרא כז, יא-יב). ומכאן למדנו כי לפני פדיון בהמת קדשים צריכה הבהמה העמדה לפני הכהן והערכה. ומכאן למדנו כי זו שאינה בכלל העמדה (כגון שמתה) אף אינה בכלל הערכה, ולכן אינה נפדית אלא בקברת. ונחלקו חכמים אם דין העמדה והערכה נהוג בכל הקדשים. שיש האומרים כי קדשי בדיק הבית אכן היו בכלל העמדה והערכה (שהרי אותו כתוב נאמר בהם), ואולם קדשי מוצב לא היו בכלל זה (שאותו כתוב לא נאמר בהם), ולכן אם מתו הריהם נפדים. ויש האומרים שזה היה בכלל העמדה והערכה היו.

אכן הקשו ראשונים מה ענינה של הערכה והעמדה אצל גיזה, שהרי אין קדושת הגיזה אלא כקדושת

ומשיבים: אי [אם] המדובר בקדשי מוצב, הכי נמי [כך גם כן] שאין צורך בפסוק ללמד שאינם חייבים בראשית הגז, ואולם הכא במאי עסקינן [כאן] במשנתנו בזה? אנו עוסקים]. בקדשי בדיק הבית שמתירים בגיזה, ובא הכתוב ללמד שהם פטורים מראשית הגז. ומקשים על הסבר זה: והאמר [והרי אמר] ר' אלעזר כי אף קדשי

בדיק הבית אסורים בגיזה ועבודה, ואין צורך ללמד שהם פטורים מראשית הגז! ומשיבים: איסור גיזה בקדשי בדיק הבית הוא רק מדרבנן [מדברי סופרים]. ולא מן התורה. ומעתה, סלקא דעתך אמינא (היה מקום שיעלה על דעתך לומר): הוילא ומדאורייתא [ומן התורה] קדשי בדיק הבית בני גיזה נינהו [הם]. והיבא [היכן]. במקרה] שעבר על דברי חכמים, וגזו ליה [אותו], את זו שהוקדשה לברך הבית. ליתייב ליה [שיתן לו לכהן] את ראשית הגז. לכך בא הפסוק לפוטרו. ושבים ושואלים: והא קדיש לה [והרי צמר זה קדוש הוא]. ואינו יכול להינתן לכהן, ואין צורך בפסוק מיוחד לפוטרו מראשית הגז! ומשיבים: סלקא דעתך אמינא [יעלה על דעתך לומר]: לפרוק וליתיב ליה [שיפדה הישראלי המקדיש, את צמר הצאן ושיתן אותו] לכהן, ודמי הפדיון ילכו לברך הבית. ושואלים על הסבר זה: והא [והרי] כל דבר הקדש הנפדה בעי [צריך] העמדה והערכה (שיעמוד לפני הכהן ויעריכנו הכהן את שוריו, ככתוב "והעמיד את הבהמה לפני הכהן. והעריך אותה הכהן בין טוב ובין רע כערכך הכהן כן יהיה" ויקרא כז, יא-יב), ואלו הצמר המוקדש אינו בכלל זה, ואין צריך איפוא לפסוק! ומוסיפים: הניחא למאן דאמר [זה נוח, אין זו שאלה, לדעת מי שאומר] שקדשי בדיק הבית לא היו בכלל חייב העמדה והערכה. אלא למאן דאמר [לדעת מי שאומר] כי אף קדשי בדיק הבית היו בכלל זה, מאי איכא למימר [מה יש לומר]. מדוע נצרך הכתוב? אמר ר' מני בר פטיש משום [בשם] ר' ינאי: הכא [כאן] במשנתנו מדובר במקדיש את בהמתו לברך הבית, חוץ מגיזותיה, שאותן שייך לעצמו. ומעתה סלקא דעתך אמינא [יעלה על דעתך לומר]: ליגזוז וליתיב ליה [שיגזוז את הצמר, שלא התקדש, ויתן לו לכהן]. לכך אמר קרא [הכתוב] "צאנך". ולא צאן של הקדיש. ושואלים: אי הכי [כך] שבאופן כזה מדברת משנתנו, מעתה אפשר לומר שהיא מדברת בקדשי מוצב נמי [גם כן].

והקדישם חרץ מגיזתם! ומשיבים: אין לומר כן בקדשי מוצב, משום שאסור לגזו אותם, אף כשלא הוקדש צמרם, משום שעל ידי הגיזה כחשי [ונכחשים]. מרויס ונחלשים] הצאן, ונמצא שהוא מפסיד את הקדשים. ותוהים: אם כן אמור אף בקדשי בדיק הבית ששייר לעצמו את צמרם, שיהו אלה אסורים בגיזה, נמי [גם כן]. ומשום שכחשי [ונכחשים] בכך, ואף בהם הדבר אסור! ומשיבים: מדובר במשנתנו שאמר בהקדשו שהיהו מקדיש את הצאן חוץ מגיזה וכחישמה (מה שיחסר בבהמה כתוצאה מהכחשתה). ומקשים על כך: אם כך, אפשר להעמיד את משנתנו בקדשי מוצב נמי [גם כן], ובאופן זה שאמר "חוץ מגיזה וכחישמה"! ומשיבים: בקדשי המוצב אי אפשר לומר כן, כי אפילו אם הכי [כך] יאמר בהקדשו, אסור הוא בגיזה הצאן, כי פשטה קדושה בכולה. ומנא תימרא [ומנין אתה אומר] סברה זו? שכך אמר ר' יוסי: והלא במקדשים למוצב, אפילו האומר "רגלה של בהמה זו מוקדשת לקרבן עולה" – הבהמה כולה נעשית עולה. ואפילו לר' מאיר שאמר כי אין הבהמה כולה נעשית עולה, הני מילי [דברים אלה אמורים] רק בזה שאקדיש [שהקדיש] דבר (איבר בגוף הבהמה) שאין הנשמה תלויה בו, אבל אם הקדיש דבר

שהקדישם חרץ מגיזתם! ומשיבים: אין לומר כן בקדשי מוצב, משום שאסור לגזו אותם, אף כשלא הוקדש צמרם, משום שעל ידי הגיזה כחשי [ונכחשים]. מרויס ונחלשים] הצאן, ונמצא שהוא מפסיד את הקדשים. ותוהים: אם כן אמור אף בקדשי בדיק הבית ששייר לעצמו את צמרם, שיהו אלה אסורים בגיזה, נמי [גם כן]. ומשום שכחשי [ונכחשים] בכך, ואף בהם הדבר אסור! ומשיבים: מדובר במשנתנו שאמר בהקדשו שהיהו מקדיש את הצאן חוץ מגיזה וכחישמה (מה שיחסר בבהמה כתוצאה מהכחשתה). ומקשים על כך: אם כך, אפשר להעמיד את משנתנו בקדשי מוצב נמי [גם כן], ובאופן זה שאמר "חוץ מגיזה וכחישמה"! ומשיבים: בקדשי המוצב אי אפשר לומר כן, כי אפילו אם הכי [כך] יאמר בהקדשו, אסור הוא בגיזה הצאן, כי פשטה קדושה בכולה. ומנא תימרא [ומנין אתה אומר] סברה זו? שכך אמר ר' יוסי: והלא במקדשים למוצב, אפילו האומר "רגלה של בהמה זו מוקדשת לקרבן עולה" – הבהמה כולה נעשית עולה. ואפילו לר' מאיר שאמר כי אין הבהמה כולה נעשית עולה, הני מילי [דברים אלה אמורים] רק בזה שאקדיש [שהקדיש] דבר (איבר בגוף הבהמה) שאין הנשמה תלויה בו, אבל אם הקדיש דבר

עצים ואבנים שהוקדשו, שברור שהם נפדים אף שאינם בכלל העמדה והערכה. והשיבו כי אין דין גיזה הצאן כדן עצים ואבנים, שאלו משעת הקדשתם לא היו בכלל העמדה והערכה, ואילו הגיזה בעת שהיתה מחוברת אל הצאן, היתה בכלל העמדה והערכה (תוס').

אורה ההלכה

בהמת השותפים חייב בראשית הגז השותפים, חייבים בראשית הגז. והוא דווקא כשיש בחלק כל אחד מן השותפים כשיעור המחייב בראשית הגז (שהיה לכל אחד חמש רחלות, שעושות כל אחת מהן שנים עשר סלעים גיזה). אבל כאשר לשני השותפים יחד מנשה צאן בלבד – פטורים. כתנא קמא. (רמב"ם שם הי"ד. שריע שם סעיף י.)

מסורת הש"ס
 ח. בכורות יד, א, כהא.
 ט. שבויות יא, ב, בכורות ירושלמי שם. תמורה לג, א, ירושלמי מעשר שני פיג הי"ו. ילקיש תורה תרע.
 י. בכורות טו, א, חולין סט, ב, תמורה לב, ב, לג, א, ירושלמי שם. ילקיש שם.
 יא. קדושין ז, א, חולין שם. ילקיש שם.
 יב. תוספתא חולין שם. מדרש תנאים לדברים שם. ילקיש תורה תקטו.

גרסות

בקדשי מוצב הכי נמי בכת"י: בקדשי מוצב הכי נמי דלא צריך. היבא דגזו ליה ליתייב ליה והא קדיש לה בכת"י: היבא דעבר וגז ליתייב ליה ליתייב ליה הא קדוש. והא בעי העמדה בכת"י: ליפרוק הא בעי העמדה. הכא במקדיש בכת"י: הכא במאי עסקינן במקדיש. ולא צאן של הקדש בכת"י: ולא של הקדש. חוץ מגיזה וכחישמה בכת"י: חוץ מגיזתה וכחשה. דאמר רבי יוסי בכת"י: דתיבא אמר ר' יוסי. דאקדיש דבר בכת"י: היבא דאקדיש דבר. וליפרוק וליתיב בכת"י: וליתיב. פדייה ונתינה בכת"י: פדייה ונתינה השתא דאתית להכי אפי' תימא קדשי בדיק הבית מי שאינו מחוסר אלא גיזה ונתינה יצא זה שמחוסר גיזה פדייה ונתינה. בהמת השותפים חייב בכת"י: בהמת השותפין חייבת. ורבנו למעוטי שותפות גזן בכת"י: ורבנן הוא למעוטי שותפות דגוי. מרישא דקרא ראשית דגנן בכת"י: מרישיה דקרא שניא ראשית דגנן למעוטי שותפות דגוי. ראשית הגז הפסיק בכת"י: ראשית הפסיק, וי"ו הדר ערביה בכת"י: וי"ו ערביה קרא ויש בכת"י: הדר ערביה וכן: הדר ערבינהו קרא.

מסורת הש"ס
 א. גיטין מז.ב. תוספתא תרומות פ"ב, י. ירושלמי דמאי פ"ו ה"ו.

גדרות
 לא נכתב רחמנא לא וי"ו יש בכתי"י: לא לכתוב קרא וי"ו וכן יש בכתי"י: לא לכתוב קרא ו'.

דהאי קדושת דמים והאי קדושת הגוף יש בכתי"י: דהאי קדושת הגוף והאי קדושת דמים וכן יש בכתי"י: דהאי קדושת דמים והאי קדושת הגוף.
עריב להו בכתי"י: עריב להו.
שותפות גוי בתרומה רבנן בכתי"י: שותפות בתרומה.
רבן שמעון בן גמליאל בכתי"י: רבן גמליאל.

ושואלים: ורבנן [ולחכמים]. אף שהכתוב "ראשית" מפסיק בין התרומה לראשית הגז, הרי וי"ו החיבור שבביטוי "וראשית הגז" מחבר ביניהם! ומשיבים: לדעתם אין לומר שבאה הוי"ו לחבר בין העניינים, שאם לכך נועדה, מוטב היה שלא נכתוב רחמנא [שלא תכתוב התורה] לא וי"ו המחבר בין העניינים, ולא "ראשית" המפסיקה ביניהם! ושואלים: ור' אלעאי מה הוא משיב לטענת חכמים? ומשיבים: אידי דהאי [מתוך שו"י, ראשית הגז] קדושה בקדושת דמים, שהריהי חובת ממון בלבד של ישראל לכהן, ואין זו קדושה ממש. ואילו האי [זו, תרומה] קדושה בקדושת הגוף, שאסורה באכילה למי שאינו כהן. לכך הכתוב פסיק להו [קטע אותן], את ראשית הגז מן התרומה, והדר ערבי להו [ואולם לאחר מכן חזר ועירב אותן] לדמות את דיניהם. ואיבעית אימא [ואם תרצה אמור] תירוצן אחר לשאלה שנסאלה לחכמים מדוע אין למדים ששותפות גוי פוטרת את הבהמה מהשוואתה לדין תרומה: שכן בשותפות גוי בתבואה, לענין דין תרומה רבנן חיובי מחייבי [לחכמים מחייבים], דתניא [שהרי שנויה ברייתא]: ישראל וגוי שלקחו (שקנו) שדה בשותפות — בכל תבואת שדה זו טבל (פירות החייבים בהפרשת תרומה) וחולין מעורבים זה בזה, אלו דברי רבי. שחלקו של הישראלי בתבואה אינו נפטר מחיוב תרומה בשל שותפותו עם הגוי, ולכן הריהו טבל המעורב עם חולין (חלקו של הגוי בתבואת השדה). רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו כן, אלא חלקו של ישראל בתבואה — חייב בתרומה, ואילו חלקו של גוי בתבואה — פטור מן התרומה. ועד כאן לא שמענו כי פליגי [נחלקו] רבי ורבן שמעון בן גמליאל

וטבל גמור הוא. אלא "אין צריכה", וגם זה ששאר — חזיו טבל וחזיו חולין, דיש קנין לגוי צארץ ישראל להפקיע חלקו מיד מעשר. ואני שמעתי: שאין לו תקנה, לפי שאם צא להפריש — נמלא מפריש מן הפטור על החיוב. ולי נראה: שיש לו תקנה בשני דדין, אם יש לו טבל ממקום אחר — מפריש על זה, לפי חזיו, שאין חייב אלא חזיו, ואם אין לו טבל אחר — מפריש מיניה וציה, לפי כולו. כגון אם יש לו עשרים — מפריש שנים מהן. שאם אין מפריש אלא אחד — לא נפטר, לפי שזה שהפריש יש חזיו שאין ע"ס מעשר חל עליו, לפי שהוא פטור ועומד. אבל כשמפריש שנים — הרי השם חל על האחד, ופוטרו את העשרה המחוייבין. והא ליכא למימר: דילמא שניהם המופרשין נחלקו של גוי דגלו, ואין ע"ס מעשר חל עליהם — דתניא בגמרא דראש השנה (י"ג, ג) גבי חדש וישן המעורבין, דקיימא לן: אין מורמין מזה על זה, וקמני: זכור את גרנו לחוכו, ונמלא תורם מן החדש שבו על החדש שבו, וכן הישן שבו על הישן שבו. וכי היכי דפריש חדש וישן בחולין, איכא נמי חדש וישן צממער. הכא נמי נמלא תורם מן החיוב שבו על החיוב שבו, וכן הפטור שבו על הפטור שבו. ואפילו למאן דפליגי עליה דההוא, הכא מודי. דהתם — הוא דאיכא למימר: אין צילה, לא נבללו יפה, ושמה אין חדש צממער לפי חשזון הנותר בחולין, ואין ישן צממער לפי חשזון הנותר בחולין. אבל הכא — יש צילה, דהא בכל חטה וחטה יש לגוי ולשראל חלק, כיון דאין צריכה. וכי אפריש מיניה וציה, יש צממער מן החיוב כפי החיוב ומן הפטור כפי הפטור. ובתוספתא דדמאי (פרק ה) מלאחי דטבל וחולין שנמערבו — אם יש לו פריסה ממקום אחר, מו"ל לפי חשזון. כלומר, מפריש ממקום אחר לפי חשזון טבל זה המעורב. ואם לאו — נוטל מן החולין כפי תרומת מעשר שצטבל ואינו יודע מהו. ורבי ורבן שמעון בן גמליאל הכי פליגי — רבי סבר: אם יש לו טבל אחר, מפריש על זה לפי חזיו. ואם הפריש לפי כולו, דנמלא מרצה צממערות, ומעשרותיו מקולקלים וזה מתוקן. ועוד נפקא מינה: שאין מפרישים מזה על טבל אחר. ורבן שמעון [בן גמליאל] סבר: יש צריכה, וכיון שחלקו — הרי חלקו של ישראל כולו חייב. ואפילו הוא צא להפריש עליו ממקום אחר — מפריש לפי כולו, והשם חל על מעשרותיו, ומתוקנים הם. ואם רצה להפריש מזה על מקום אחר — מותר.

תוספות

רבנן לא לכתוב לא וי"ו ולא ראשית — ואם תאמר: לרבנן נמי תקשי, לא לכתוב "צאנד" ולא "ראשית", ואנא ילפינא מ"דגנך" דשותפות גוי פטור מראשית הגז. דמדאמרי רבנן לעיל: "ראשית" הפסיק הענין, משמע: הא לאו "ראשית", הוה ילפינן מרישיה דקרא! ויש לומר: דרבנן לדבריו דרבי אלעאי קא אמרי, לדברך דבעי למילף מרישיה דקרא, הא "ראשית" הפסיק הענין.
ואיבעית אימא שותפות גוי בתרומה רבנן חיובי מחייבי — מתוך פירוש הקונטרס אחרון משמע: ד"ימדגנך" ליכא למעוטי שותפות גוי, דסברא הוא לחלק בין של גוי לגמרי בין של שותפות. אבל בגו אין סברא לחלק, שבכל בהמה ובהמה יש לגוי חלק בה, ולא קרינא בחדא מיניהו "צאנד". ותימה: דאם כן, מה איצטרך לרבנן קרא ד"צאנד", הא מ"דגנך" דרשינן: ולא של גוי, וילפינן בגו דשל גוי פטור. וכיון דשל גוי פטור, של שותפות נמי פטור, כדפרישית, שאין סברא לחלק! צריך לומר: דלאו סברא הוא כלל. דאפילו ידעינן דשל גוי פטור, מכל מקום לא ידעינן דשל שותפות פטור בשותפות גוי. והשתא מ"דגנך" ילפינן בגו, דשל גוי פטור. ואיצטרך "צאנד" לשל שותפות. אך לפירוש קמא בקונטרס ד"דגנך" אתא: ולא דיגון גוי, צריך לומר הא סברא. דאי לא תימא הכי, לרבנן מנא להו דשותפות גוי פטור בראשית הגז? אימא: "צאנד" — למעוטי של גוי, אבל שותפות גוי — חייב.

עיונים

דהאי קדושת דמים כתב רש"י שאף שהוגדרה ראשית הגז בפי ר' אלעאי כ"קדושת דמים" — הרי זה רק משום הדמיון שלה לדבר הקדוש בקדושת דמים, שניתן למקדש או לכהנים ואין בו עצמו קדושת הגוף. ואולם באמת בראשית הגז אין כל קדושה. וכתבו אחרונים כי מקור הדברים הוא בסוגיה לעיל (קלא, ב) שנקבע בה כי מתנת כהונה הן בכלל "כל דבר שאינו בקדושה" (באה"ג, גרי"א, וכן נפסק בשו"ע י"ד סי' שלא, יד). אכן יש שאמרו כי יש קדושה בראשית הגז, וכדרך שכתב הר"ם"ג (עשה צא) ברין ראשית הגז: "קדש ראשית גוף". והוכיחו כן ממה ששנינו להלן (קלו"ב) שדין ראשית הגז כדין הבכור לענין הקדושה. ושם נתפרשה השוואה זו שכדרך שקדושת הבכור חלה רק בו עצמו (ולא בנוול לאחריו), כן היא קדושת הגז שאין מתקדש אלא הניתן לכהן ולא בשאר הגיזה. הרי אפוא שנחשב ראשית הגז כדבר שיש בו קדושה (ערוך בשם רבינו חננאל). אכן רש"י, כשיטתו בסוגייתנו, פירש הדברים באופן שונה: ששוה הבכור לראשית הגז לענין הקדושה, שכן את שניהם אין מקדשים. לא את הבכור — שהריהו קדוש מאליה, ולא את ראשית הגז — שכן אין בו קדושה.

טבל וחולין מעורבין זה בזה דנו ראשונים בשאלה מה יעשה השותף הישראלי בתקנת פירותיו, שהרי טבל וחולין מעורבים זה בזה. יש שכתבו שאכן אין תקנה בדבר, לפי שאין ברירה, ואף התבואה שעלתה בחלקו של הישראלי חלק ממנה של הגוי, ופטורה מן התרומה. וכאשר יפריש תרומה מן הפירות עליהן עצמן, יתכן שיפריש מחלק הגוי על חלק הישראלי והרי זה כמפריש מן הפטור על החיוב, שאין הפרשתו הפרשה (פירוש ששמע רש"י).

אורח החלבה ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות. ישראל וגוי שקנו שדה בשותפות, אפילו חילקו את היובל בעד התבואה בקמה (וכל שכן אם חילקו בזמן הגדיש) הרי טבל וחולין מעורבים בכל קלח וקלח אף בחלקו של הגוי, וחייב להפריש גם עבור חלקו. וכדברי רבי, ובפירוש רש"י. ודברים אלה אמורים בארץ ישראל שחיוב המעשרות בה מן התורה, וכדברי תורה אין ברירה. אבל אם היה הדבר בסוריא שחיוב המעשרות בה מדברי חכמים — יש ברירה, וחילוק של הגוי פטור. וכתב בשו"ע שגראא לו שבזמן הזה, שחיוב תרומות ומעשרות בארץ ישראל הוא רק מדברי חכמים גם בארץ ישראל חלקו של הגוי פטור. רבי. (רמב"ם ספר זרעים הלכות תרומות פ"א ה"ב—כ"א. שו"ע י"ד שלא, יא).

ואי בעית אימא — לא תחוק למימר הדך ערביה, דמרוייהו זין שותפות גוי זין שותפות ישראל לרבי אלעאי מ"לאנך" נפקי, דנענין: מיוחד לך ולא שותפות, לא שנה דגוי ולא שנה דישאל. ישראל בר חיובא הוא — וכל ישראל נקראין בלשון יחיד, ולא מיוחד נענין, ובלגז שאוכל לקרוא זה "לאן של ישראל". אמר רבא — אף על פי דפטור רבי אלעאי בשותפות דראשית הגז, מודה הוא ככל הני דאמר לקמיה, כל חד וחד כדמפרש טעמא. תרומתיכם — משמע לשנים. אדרבה לילף מתרומה לחיובא — דהא בתרומה נמי כתיב "ראשית", ושותפות חייבת זה, וקולא ותומרא — לתומרא מקשינן (יבמות טז). למה לי — קרא "עריסותיכם" למיובא בשותפות? כדי עריסותיכם — צמדנר ניתנה להם תורה, ושם נאמר להם "כדי עריסותיכם" של עכשיו חייב צחלה. וכמה עיסת מדנר? "עומר לגלגלת", "העומר עשירית האיפה", והשזון עולה למטה לוגין ופריים, שהן שזעה רבעים ועוד מדנריות, שהן ארבעים ושלש ביצים וחומש ביצה, כדאמרין נעירובין צפרק "כילד משתפיין" (פג, ט): איפה — שלש סאין, סאה — ששת קבין, הרי איפה — שמונה עשר קבין. קב — ארבעה לוגין, הרי איפה — שבעים ושנים לוגין. עשירית לדיה כמה הוה — שזעה לוגין לשבעים לוג, ולשני לוגין שהן שמיס עשרה ביצים, עשירית שלהן — ביצה וחומש. הרי שבעת לוגין וביצה וחומש ביצה. והלוג — ששה ביצים, הרי ארבעים ושלש ביצים וחומש. ארצכם — של שנים הוא אומר. בקרך וצאנך — "כל הבכור" וגו', הרי כתיב "ובכורות בקרכם ולאנכס" — אפילו לשנים.

תוספות

אמר רבא ומודה רבי אלעאי בתרומה — נראה דסבר כלישנא בתרא, דאין סברא למעט של גוי טפי משל ישראל. דללישנא קמא דלית לך למעוטי מחד קרא אלא שותפות גוי ולא שותפות ישראל, לא הוה צריך בכל הנהו דמיתתי קרא לרבות שותפות ישראל.

אלא דמר סבר [שחכם זה, רבן שמעון בן גמליאל סבור] שיש ברייה, ולכך כאשר כל אחד מן השותפים קיבל את חלקו, הוברר שזה היה חלקו מעיקרו, ומעתה חלקו של ישראל חייב בתרומה, ושל הגוי פטור ממנה. ומר סבר [וחכם זה, רבי, סבור] שאין ברייה, שאף אחר שחלקו ביניהם את תבואות השדה, עדיין בחלקו של הישראלי טבל וחולין מעורבים זה בזה. אבל שותפות של גוי — דברי הכל חייבת בתרומה. ואי בעית אימא [ואם תרצה אמור] הסבר אחר בשיטת ר' אלעאי, שאין הוא למד את פטור בהמת השותפים מהכתוב "וצאנך" ואת פטור בהמת שותפות גוי מהכתוב "דגנך", אלא תרוייהו [שתיהו] לדעת ר' אלעאי מ"צאנך" נפקא [יוצאות, נלמדות]. שהרי שותפות של גוי מאי טעמא [מה טעם] היא פוטרת מראשית הגז? משום דלא מייחדא ליה [נשאין] הבהמה מיוחדת לו לישראל. מעתה בשותפות לישראל נמי [גם כן] הרייה פוטרת משום שלא מייחדא ליה [אינה מיוחדת לו, לאחד מהם]. ושואלים: ורבנן [וחכמים], מה הם אומרים על כך? ומשיבים: אין ללמוד משותפות גוי לשותפות ישראל, שכן הגוי לאו בר חיובא [לא בן חיוב] הוא, ואילו ישראל בר חיובא [בן חיוב] הוא. למעלה הובאה מחלוקתם של חכמים ור' אלעאי בדין חיוב ראשית הגז בבהמת השותפים, שחכמים מחייבים ור' אלעאי פוטר. וביחס למחלוקת זו אמר רבא: אף שנחלק ר' אלעאי על חכמים בחיוב בהמת השותפים בראשית הגז, מודה ר' אלעאי לחכמים בדין התרומה, שתבואת השותפים חייבת בתרומה. אף על גב דכתיב [אף על פי שנאמר] בחיוב התרומה "דגנך" שמשמעה — תבואה דידך [שלך] — אין [כך] חייבת בתרומה, ואולם של שותפות — לא חייבת בתרומה. בכל זאת כיון שכתב רחמנא [אמרה התורה] "תרומותיכם" ("אדרוש את תרומותיכם"). יחזקאל כ, מ) להורות שאף תבואת השותפים חייבת בתרומה. ושואלים: אלא מעתה הכתוב "דגנך" הנאמר בלשון יחיד, למה לי (מה הוא מלמדנו)? ומשיבים: הרי זה בא למעוטי [למעט] שותפות עריסותיכם חלה הפרשת חלה מעיסת השותפים, מודה ר' אלעאי שאף על גב דכתיב [אף על פי שנאמר] בדין החלה "ראשית" "ראשית" מדין ראשית הגז, ונאמר: מה להלן בראשית הגז, צאן של שותפות — לא חייב בתרומה ראשית הגז לכהן, אף כאן בדין הפרשת חלה, עיסת שותפות — לא חייבת בהפרשה. לכך כתב רחמנא [כתבה התורה] "עריסותיכם" בלשון רבים — לרבות שותפים. ושואלים: אלא טעמא דכתיב [הטעם לחיוב עיסת השותפים בחלה הוא רק משום שנאמר] "עריסותיכם", הא לאו הכי הוה אמינא [הרי לזכא כן הייתי אומר] שנילף [נלמד] "ראשית" "ראשית" מראשית הגז? אולם אדרבה [להיפך] יש לומר כי נילף [נלמד] בגזירה שווה "ראשית" "ראשית" מתרומה שהיא דומה יותר לחלה, וכשם שתבואת השותפים חייבת בתרומה כן עיסת השותפים חייבת בחלה, ואין צורך בדרשת "עריסותיכם"! ומשיבים: הכי נמי [אכן כן] הוא גם כן. שדין חלה בעיסת השותפים נלמד מתרומה, אלא "עריסותיכם" למה לי? ומשיבים: הרי זה בא ללמד ששיעור העיסה החייבת בהפרשת חלה הוא כדי (כשיעור זה) של עריסותיכם (עיסת של בני ישראל) בהיותם במדבר סיני, בזמן שנאמרה מצוה זו. וכיוצא בדברי לענין מצות נתנית פאה בשדה, מודה ר' אלעאי שאף על גב דכתיב [אף על פי שנאמר] במצוה זו "שדך" ("ובקצורכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור"). ויקרא יט, ט, בא להורות כי שדה דידך [שלך] — אין [כך] חייבת בפאה, אבל של שותפות — לא חייבת בפאה. ואולם כיון שכתב רחמנא [אמרה התורה] "ובקצורכם את קציר ארצכם" בלשון רבים, הרי זה בא ללמד שאף שדה שותפים חייבת בפאה. ושואלים: אלא מעתה המלה "שדך" הנאמרת בלשון יחיד, למה לי? ומשיבים: למעוטי [למעט] שדה של שותפות גוי, שאין היא חייבת בפאה. וכיוצא בדברי לענין בכורה (בכור בהמה טהורה שהריהו קדוש), מודה ר' אלעאי שאף על גב דכתיב [אף על פי שנאמר] "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה" (דברים טו, ט), שמכאן היה מקום ללמוד כי דווקא בכור דידך [שלך] — אין [כך] חלה בו קדושה, ואולם כיון שכתב רחמנא [אמרה התורה] "ובכורות בקרכם וצאנכם" (שם יב, ו) בלשון רבים, הרי זה בא ללמד שאף בכור השותפים מתקדש. ושואלים: אלא מעתה הכתוב "בקרך וצאנך", הנאמר בלשון יחיד, למה לי? ומשיבים: למעוטי [למעט] בכור של שותפות גוי, שאין הוא מתקדש. וכיוצא בדברי לענין מצות מזוזה, מודה ר' אלעאי שאף על גב דכתיב [אף על פי שנאמר] בה "ויכתבתם על מזוזות ביתך" (שם ו, ט), שאפשר ללמוד מכאן כי דווקא בבית דידך [שלך] — אין [כך] חלה חובת קביעת מזוזה, ואולם בבית של שותפות — לא חלה חובה זו. ואולם כיון שכתב רחמנא [אמרה התורה] עוד במצות מזוזה: "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" (שם יא, כא) בלשון רבים, הרי זה בא ללמד שאף בית השותפים חייב במזוזה. ושואלים: אלא מעתה הכתוב "ביתך" הנאמר בלשון יחיד, למה לי? ומשיבים: לכדרך שדרש רבה, שכן אמר רבה:

גוי. וכיוצא בדברי לענין חיוב הפרשת חלה מעיסת השותפים, מודה ר' אלעאי שאף על גב דכתיב [אף על פי שנאמר] בדין החלה "ראשית" "ראשית" עריסותיכם חלה תרימו תרומה". במדבר טו, כ, ומעתה איכא למימר [יש מקום לומר]: נילף [נלמד] בגזירה שווה של המלים "ראשית" "ראשית" מדין ראשית הגז, ונאמר: מה להלן בראשית הגז, צאן של שותפות — לא חייב בתרומה ראשית הגז לכהן, אף כאן בדין הפרשת חלה, עיסת שותפות — לא חייבת בהפרשה. לכך כתב רחמנא [כתבה התורה] "עריסותיכם" בלשון רבים — לרבות שותפים. ושואלים: אלא טעמא דכתיב [הטעם לחיוב עיסת השותפים בחלה הוא רק משום שנאמר] "עריסותיכם", הא לאו הכי הוה אמינא [הרי לזכא כן הייתי אומר] שנילף [נלמד] "ראשית" "ראשית" מראשית הגז? אולם אדרבה [להיפך] יש לומר כי נילף [נלמד] בגזירה שווה "ראשית" "ראשית" מתרומה שהיא דומה יותר לחלה, וכשם שתבואת השותפים חייבת בתרומה כן עיסת השותפים חייבת בחלה, ואין צורך בדרשת "עריסותיכם"! ומשיבים: הכי נמי [אכן כן] הוא גם כן. שדין חלה בעיסת השותפים נלמד מתרומה, אלא "עריסותיכם" למה לי? ומשיבים: הרי זה בא ללמד ששיעור העיסה החייבת בהפרשת חלה הוא כדי (כשיעור זה) של עריסותיכם (עיסת של בני ישראל) בהיותם במדבר סיני, בזמן שנאמרה מצוה זו. וכיוצא בדברי לענין מצות נתנית פאה בשדה, מודה ר' אלעאי שאף על גב דכתיב [אף על פי שנאמר] במצוה זו "שדך" ("ובקצורכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור"). ויקרא יט, ט, בא להורות כי שדה דידך [שלך] — אין [כך] חייבת בפאה, אבל של שותפות — לא חייבת בפאה. ואולם כיון שכתב רחמנא [אמרה התורה] "ובקצורכם את קציר ארצכם" בלשון רבים, הרי זה בא ללמד שאף שדה שותפים חייבת בפאה. ושואלים: אלא מעתה המלה "שדך" הנאמרת בלשון יחיד, למה לי? ומשיבים: למעוטי [למעט] שדה של שותפות גוי, שאין היא חייבת בפאה. וכיוצא בדברי לענין בכורה (בכור בהמה טהורה שהריהו קדוש), מודה ר' אלעאי שאף על גב דכתיב [אף על פי שנאמר] "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה" (דברים טו, ט), שמכאן היה מקום ללמוד כי דווקא בכור דידך [שלך] — אין [כך] חלה בו קדושה, ואולם כיון שכתב רחמנא [אמרה התורה] "ובכורות בקרכם וצאנכם" (שם יב, ו) בלשון רבים, הרי זה בא ללמד שאף בכור השותפים מתקדש. ושואלים: אלא מעתה הכתוב "בקרך וצאנך", הנאמר בלשון יחיד, למה לי? ומשיבים: למעוטי [למעט] בכור של שותפות גוי, שאין הוא מתקדש. וכיוצא בדברי לענין מצות מזוזה, מודה ר' אלעאי שאף על גב דכתיב [אף על פי שנאמר] בה "ויכתבתם על מזוזות ביתך" (שם ו, ט), שאפשר ללמוד מכאן כי דווקא בבית דידך [שלך] — אין [כך] חלה חובת קביעת מזוזה, ואולם בבית של שותפות — לא חלה חובה זו. ואולם כיון שכתב רחמנא [אמרה התורה] עוד במצות מזוזה: "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" (שם יא, כא) בלשון רבים, הרי זה בא ללמד שאף בית השותפים חייב במזוזה. ושואלים: אלא מעתה הכתוב "ביתך" הנאמר בלשון יחיד, למה לי? ומשיבים: לכדרך שדרש רבה, שכן אמר רבה:

אורה ההלכה

בתרומה... כתב רחמנא תרומותיכם פירות השותפים חייבים בתרומה ומעשרות. כגמרא. (רמב"ם שם פ"ד הי"ח. שו"ע שם סעיף לה). חלה... כתב רחמנא עריסותיכם עיסת השותפים חייבת בחלה. כגמרא. (רמב"ם שם הלכות ביכורים פ"ו הי"ז. שו"ע יו"ד של, ב). בכורה... כתב רחמנא ובכורות בקרכם וצאנכם בהמת השותפים חייבת בכורה. כגמרא. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ד הי"א. שו"ע יו"ד שכ, ב). בקר וצאנך... למעוטי שותפות גוי שותפות הגוי פוטרת מחיוב בכורה. שאם היה הגוי שותף עם הישראל בפרה או בעובר, אפילו היה לו חלק אחד מאלף באם או בולד, הרי זה פטור מן הבכורה. כגמרא. (רמב"ם שם. שו"ע שם סעיף ג).

עיונים

עריסותיכם למה לי כדי עריסותיכם ואף שבסוגיה במנחות (סא, א) נדרש הכתוב "עריסותיכם" תחילה כמו לפנינו לכדי עיסת בני ישראל במדבר סיני. ולאחר מכן שבו ודרשוהו עוד לענין אחר: "עריסותיכם", ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש — שני מקראות הם "עריסותיכם" (כמובא בסוגיית מנחות שם). ובענין הדרשות השונות הנלמדות מ"עריסותיכם" השני, מן הצד האחד לענין חיוב (עיסת השותפים) ומן הצד האחר לענין פטור (עיסת הקדש ועיסת הגוי), כתבו התוס' שם כי כל הדרשות נלמדות ממשמעות הכתוב "עריסותיכם".

מסורת הש"ס
ב. עירובין לו, ב. ע"ב.
ב. פסחים פז, א. פח"א.
ב. סוכה כד, א. גיטין
מז, ב. בבא קמא נא, ב. בבא
בתרא כז, ב. בכורות נו, א.
ילק"ש תורה תשט.
ג. מנחות סז, א. תוספתא
עדויות פי"א, א. ילק"ש תורה
תשמח.
ד. ירושלמי פאה פ"ד הי"ד.
ה. יומא י"ב, ב. מנחות
לד, א. מדרש תנאים לדברים
ו, ט. ספרי דברים ו, ט.
ילק"ש תורה תתמד.

גרסות

שותפות דגוי מאי טעמא
יש בכת"י: מ"ט שותפות
דגוי.
מיחדא ליה לישראל נמי
לא מיחדא ליה בכת"י:
מיחדא לישראל נמי לא
מיחדא.
בר חיובא הוא בכת"י: בני
חיובא נינהו.
שותפות גוי... דשותפות...
נילף בכת"י: שותפות
דגוי... דשותפין... לילף.
דכתיב עריסותיכם
בכת"י: דכתב רחמנא
עריסותיכם.
נילף ראשית ראשית
בכת"י: נילף.
מתרומה הכי נמי בכת"י:
מתרומה אין ה"נ.
שדך דידך אין שותפות לא
בכת"י: שדך שדך אין
דשותפין לא.
ביתך למאי אתא לכדרבה
דאמר רבה דרך ביאתך
בכת"י: ביתך דכתב
רחמנא למה לי לכדרבה
דאמר דרך ביאתך.